
KONSTITUCINIS LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS: SAMPRATA IR INSTITUCINĖ LYGIATEISIŠKUMO APSAUGOS SISTEMA LIETUVOJE

Birutė Pranevičienė*

Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law

Putvinskio str. 70, LT-44221 Kaunas

Phone: (370 37) 303 665;

E-mail: praneviciene@mruni.eu

Anotacija. Straipsnyje pristatoma konstitucinio lygiateisiškumo principo samprata, atskleidžiamas šios sampratos turinys, analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, susiję su lygiateisiškumo įtvirtinimu ir diskriminacijos draudimu. Lygiateisiškumas yra universalus principas, įtvirtintas ne tik Lietuvos, bet ir daugelio pasaulio valstybių konstitucijose bei tarptautiniuose teisės aktuose. Lygiateisiškumas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Be to, lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Tais atvejais, kuomet asmenys susiduria su diskriminacija – t.y. skirtingu asmenų ar situacijų vertinimu, kai tarp jų skirtumo nėra, arba vienodu situacijų vertinimu, kurios faktiškai yra skirtingos, tenka pripažinti lygiateisiškumo principo pažeidimą. Demokratinėse valstybėse siekiama užtikrinti diskriminacijos eliminavimą ir efektyvų žmonių, patiriančių lygiateisiškumo pažeidimų teisių užtikrinimą. Pagrindinį vaidmenį žmogaus teisių gynimo sistemoje tradiciškai atlieka teismai. Taip pat Lietuvoje šioje srityje išskylančių žmogaus teisių pažeidimų gynimui yra įkurta specializuota ombudsmeno institucija – Lygių galimybių kontrolieriaus įstaiga. Straipsnyje pristatomos lygiateisiškumo teisinės apsaugos galimybės Lietuvoje, Lygių galimybių ombudsmeno veiklos teisiniai pagrindai ir įgaliojimai.

Pagrindinės sąvokos: lygiateisiškumas, nediskriminavimas, žmogaus teisės, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta: “Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“. Vadinasi, konstituciniame lygmenyje įtvirtinama formali visų asmenų lygybė, o sykiu ir nustatomas diskriminavimo ir privilegijų teikimo draudimas. Konstitucinis visų asmenų lygybės principas determinuoja teisėkūros procesą kreipiant jį tokia kryptimi, kad teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai būtų grindžiami bendro pobūdžio nuostatomis, kurias įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisinių santykių subjektams, nepagrįstai neišskiriant atskirų teisinių santykių dalyvių. Visgi, objektyvūs visuomeninių santykių subjektų padėties skirtumai gali nulemti diferencijuoto teisinio reguliavimo atsiradimą, todėl vertinant teisės aktų reikalavimų turinį, būtina nustatyti,

ar tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama dėl to, kad tarp tų grupių yra tokio pobūdžio ir tokio dydžio skirtumų, kurie objektyviai pateisintų tokį nevienodą traktavimą.

Konstitucinis visų asmenų lygybės principas įtakoja ir teisinio reguliavimo įgyvendinimo praktiką. Tais atvejais, kuomet asmenys jaučia, kad teisinio reguliavimo įgyvendinimo praktika pažeidžia lygiateisiškumo principą, jie gali, kaip Konstitucija numato, ginti savo teises¹. Be tradiciškai Vakarų valstybėse veikiančių teismų sistemos, Lietuvoje įsteigta specializuota įstaiga, padedanti ginti asmens teises, pažeistas dėl netinkamo lygiateisiškumo principo įgyvendinimo. Nuo 1999 m. Lietuvoje veikia Lygių galimybių ombudsmeno institucija, kuri veiklos pradžioje buvo įsteigta kaip Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, vėliau, nuo 2003 m. pervadinta į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

Šio straipsnio **tikslas** – atskleisti konstitucinio lygiateisiškumo principo sampratą ir pristatyti lygiateisiškumo teisinės apsaugos galimybes Lietuvoje.

Rengiant straipsnį buvo analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, susiję su lygiateisiškumo įtvirtinimu ir diskriminacijos draudimu. Siekiant atskleisti konstitucinio lygiateisiškumo principo turinį ypatingas dėmesys buvo skirtas mokslinės literatūros ir konstitucinės jurisprudencijos analizei. Lygių galimybių ombudsmeno veiklos teisiniai pagrindai, institucijos raida, veiklos analizė buvo tirta siekiant nustatyti lygiateisiškumo teisinės apsaugos galimybes Lietuvoje.

KONSTITUCINIO LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPO SAMPRATA

Lygiateisiškumas suprantamas kaip teisių lygybė (*equality of rights*), pripažįstant asmenų lygybę, bet netraktuojant jų kaip vienodų ir pripažįstant kiekvieno asmens savitumą. Pasak A.Vaišvilos, lygiateisiškumas yra universalus žmogiško sugyvenimo principas, galiojantis ne tik teisei. Kaip teisės principas lygiateisiškumas yra išskirtinės svarbos, „nes iš jo gali būti išvedama ir pati teisių ir pareigų vienovė, galima tik tuo atveju, jeigu postuluojuama, kad kiekvienas asmuo yra teisės subjektas ir visų žmonių teisės branginamos vienodai“.² Dominuojanti prigimtinių teisių paradigma tuo pačiu leidžia daryti išvadą, kad būtent žmogaus prigimtinių teisių pripažinimo pagrindu asmenys ir gali būti lygūs savo

¹ „Kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija.“, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6 str. 2 d.

² Vaišvila, A., *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000., p.124

teisėmis vienas kito atžvilgiu: visiems asmenims taikomi tie patys įstatymų reikalavimai. „Formali teisinė piliečių lygybė įstatymams – tai visų piliečių veiklos starto ir procedūrų lygybė, taip pat ir teisė reikalauti, kad valstybė vienodo veiksmingumo priemonėmis gintų visus savo piliečius nuo kriminalinės agresijos“³.

Lygiateisiškumas įtvirtintas kaip konstitucinis principas ir tiesiogiai įvardytas daugelio pasaulio valstybių konstitucijose: štai, pvz. JAV Konstitucijos 14 pataisoje nurodyta, jog Valstija privalo užtikrinti kiekvieno asmens lygią teisinę apsaugą.⁴ Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 1 straipsnyje nustatyta, kad Prancūzija turi užtikrinti visų piliečių lygybę prieš įstatymą, nepaisant jų kilmės, rasės ar religijos. Taip pat, kad įstatymai turi užtikrinti lygias vyrų ir moterų galimybes užimti renkamas pareigas bei postus taip pat kaip kitas profesines ar socialines pozicijas⁵. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio įstatymo 3 straipsnyje, skirtame įtvirtinti lygybę prieš įstatymą, nurodo, kad vyrai ir moterys turi lygias teises, valstybė įpareigojama skatinti lygių teisių įgyvendinimą ir imtis visų priemonių, kad pašalintų visus trūkumus, kurie egzistuoja lygių teisių srityje, taip pat, kad niekam negali būti teikiama pirmenybė dėl lyties, kilmės, rasės, kalbos, gimtinės, tikėjimo ar religijos ar politinių pažiūrų, be to, nei vienas asmuo neturi būti diskriminuojamas dėl negalios⁶. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Lietuvos kaimyninių valstybių konstitucijose: Latvijos konstitucijos 91 straipsnyje numatyta, jog įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs ir žmogaus teisės negali būti varžomos dėl bet kokios diskriminacijos⁷. Lenkijos konstitucijos 32 straipsnyje numatyta, jog „Teisės požiūriu visi yra lygūs. Visi turi teisę būti vienodai traktuojami viešosios valdžios. Niekas dėl jokios priežasties negali būti diskriminuojamas politiniame, socialiniame ar ekonominiame gyvenime“⁸, o 33 straipsnyje nustatoma, jog „Lenkijos Respublikoje moteris ir vyras turi lygias teises šeimoje, politiniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Moteris ir vyras turi lygias teises į išsilavinimą, įdarbinimą ir paaukštinimą, į vienodą atlyginimą už lygiavertį darbą, į socialinį aprūpinimą taip pat lygias teises užimti pareigas vykdyti funkcijas

³ Jovaišas, K. (red.) *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*, Vilnius: Teisės institutas, 2000, p.219

⁴ JAV konstitucija, 14 Pataisa, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.usconstitution.net/const.pdf>>

⁵ Prancūzijos Respublikos Konstitucija, 1 straipsnis; [interactive] [accessed 2014 10 16] <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_juillet2008.pdf>

⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis įstatymas, 3 straipsnis. [interactive] [accessed 2014 10 16] <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>>

⁷ Latvijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>>

⁸ Lenkijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>>

ir gauti oficialius garbės laipsnius ir apdovanojimus⁹. Estijos konstitucijos 12 straipsnis tvirtina: „Visi yra lygūs įstatymui. Niekas negali būti diskriminuojamas dėl tautybės, rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, kilmės, tikėjimo, politinių ir kitų įsitikinimų, taip pat dėl turinės ir socialinės padėties arba dėl kitokių aplinkybių.“¹⁰

Lietuva, įtvirtindama lygiateisiškumą konstituciniame lygmenyje, nėra unikali, atitinka vyraujančią šiuolaikinę konstitucinę doktriną ir tarptautinę žmogaus teisių paradigmą. Pasak S.Vidrinskaitės – lygiateisiškumas yra vienas pagrindinių žmogaus teisių principų¹¹, kuris yra reglamentuojamas tarptautiniuose dokumentuose¹² ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose¹³. E.Jarašiūnas atkreipia dėmesį į tą aplinkybę, „kad kartais lygybės aspektai tiesiogiai formuluojami pačiame Konstitucijos tekste: Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad piliečiai turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, 50 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad visos profesinės sąjungos turi lygias teises, Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalis nustato lygią Seimo narių rinkimų teisę ir t.t.“¹⁴ Be to, įstatymai, įtvirtinantys ekonomines, socialines ir kultūrinės teises bei laisves, taip pat įtvirtina

⁹ Ten pat

¹⁰ Estijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>>

¹¹ Vidrinskaitė, S. Asmenų lygybės principas: lygiateisiškumas ir lygios galimybės, *Jurisprudencija*, 2004, t. 56(48).P.106

¹² Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 2 straipsnis įtvirtina asmenų lygybės principą: „Kiekvienas turi teisę naudotis visomis šioje Deklaracijoje paskelbtomis teisėmis ir laisvėmis be jokių skirtumų, pavyzdžiui, dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turinės, gimimo ar kitokios padėties.. Be to, neturi būti daroma jokie skirtumo dėl šalies ar teritorijos, kuriai priklauso asmuo, politinio, teisinio ar tarptautinio statuso, nesvarbu, ar ji būtų nepriklausoma, globojama, nesavavaldi arba jos suverenitetas būtų kaip nors kitaip apribotas“ (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Valstybės žinios, 2006-06-17, Nr. 68-2497); Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas 2 straipsnis numato, kad „Valstybės šio Pakto narės, įsipareigoja garantuoti, kad čia išdėstytos teisės bus įgyvendinamos be jokio diskriminavimo dėl rasės odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių nors įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turinės padėties, jo gimimo ar kokios nors kitokios padėties“. (Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, *Valstybės Žinios*, 2002.08.02, Nr.: 77, *Publ. Nr.:* 3288); Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnis nustato, kad „Naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso.“ (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987) ir kt.

¹³ Pvz. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnis numato atsakomybę už moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimą:

„Moterų ir vyrų lygių teisių, nustatytų Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme pažeidimas užtraukia baudą pareigūnams, darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims nuo vieno šimto iki dviejų tūkstančių litų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmenis, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą pareigūnams, darbdaviams ir jų įgaliotiems asmenims nuo dviejų tūkstančių iki keturių tūkstančių litų“ (Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, *Valstybės Žinios*, 1994, Nr.: 73, *Publ. Nr.:* 1372).

¹⁴ E. Jarašiūnas. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo praktikoje, *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44); P.9

lygiateisiškumo principą, pvz. Darbo kodeksas įtvirtina darbuotojų lygiateisiškumą: „įgyvendindamas lygias teises, darbdavys, priimdamas į darbą, privalo taikyti vienodus atrankos kriterijus, išskyrus tam tikrą darbą, kurį atlikti gali tik konkrečios lyties asmuo, sudaryti vienodas darbo sąlygas, suteikti vienodus darbo kokybės vertinimo kriterijus, už toki patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą užmokestį“.¹⁵

Literatūroje pastebima, jog „asmenų lygybės įstatymams logika teorijos požiūriu neatrodo sudėtinga, sudėtinga ji tampa tik tada, kai reikia taikyti praktiškai, nes Konstitucijos 29 straipsnis tiesiogiai draudžia tik diskriminaciją – valinį asmens teisių varžymą arba atleidimą nuo būtinų pagal įstatymą pareigų (privilegijos teikimas) aukščiau minėtais pagrindais“¹⁶. Praktikoje susiduriame su įstatymų normomis, kurios garantuoja kai kuriems asmenims (pvz. turintiems specialių poreikių, nesugebantiems savarankiškai bent minimaliai garantuoti savo pagrindinių teisių bei laisvių ir pan.) didesnę teisių apsaugą, nei jie patys pajėgia susikurti. A.Vaišvila kelia klausimą, ar valstybė nediskriminuoja tų savo piliečių, kuriems mažina teisių saugos galimybes (pvz. didinant našta mokesčių mokėtojams idant būtų užtikrinama efektyvi paramą socialiai remtiniems asmenims ir pan.)?¹⁷ Ieškant atsakymo į šį klausimą, reikia atskleisti terminų „diskriminacija“ ir „diferenciacija“ turinį: diskriminacija suprantama kaip savavališkas asmens teisių atėmimas, apribojimas arba išplėtimas, o diferenciacija – kaip teisių saugos didinimas valstybės priemonėmis tiems asmenims, kurie patys objektyviai nepajėgia bent minimaliai užsitikrinti savo pagrindinių teisių (pvz. neįgalieji) arba kurie vykdo specialias, tik su jų asmeniu susijusias pareigas ir tokių pareigų vykdymas yra pagrindas didinti jų teises (pvz. policijos pareigūnų teisė į sumažintą amžiaus cenzą pensijai gauti).

Reikia pastebėti, jog klausimas dėl lygiateisiškumo arba nediskriminavimo principo suderinamumo su aktualiomis įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatomis Konstituciniame teisme buvo keliamas pakankamai dažnai. „Analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją interpretuojant įvairias Konstitucijos nuostatas pastebėta, kad kai kuriems Konstitucijos straipsniams teko išskirtinis dėmesys, kad jie tapo nevienkartinio tyrimo ir

¹⁵ Andriulienė, A. et. Al. *Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje*. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2004. P. 176

¹⁶ Jovaišas, K. (red.) *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*, Vilnius: Teisės institutas, 2000.P.218

¹⁷ A.Vaišvila, Jovaišas, K. (red.) *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*, Vilnius: Teisės institutas, 2000. P.218

interpretavimo objektais“.¹⁸ E.Jarašiūnas į klausimą, kodėl pareiškėjai taip dažnai remiasi lygybės principo pažeidimu, atsako, jog būtina atkreipti dėmesį į tokią aplinkybę: ”bet koki įstatymą ar kitą teisės aktą galima įvertinti per asmenų lygybės principo prizmę, bet koks teisinis tekstas gali būti „perskaitytas“ šiuo aspektu. Taigi asmenų lygybės principo universalumas jį išskiria iš kitų Konstitucijoje įtvirtintų įstatymų ir poįstatyminių aktų konstitucingumo tikrinimo matų. Kita aplinkybė, lemianti, kad šis principas dažnai taikomas, – dvilypis šio principo pobūdis: asmenų lygybė kartu yra tiek pagrindinė teisė savaime, tiek ir kitų pagrindinių teisių įgyvendinimo esminė sąlyga. Todėl nagrinėjant klausimą dėl vienos ar kitos asmens konstitucinės teisės apsaugos iškyla lygiateisiškumo aspektas”¹⁹ . A.Abramavičius pastebėjo, jog „Tam tikrą laiką Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 29 straipsnį, pagal kurį prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus visi asmenys yra lygūs, vienu atveju nurodydavo, kad šioje nuostatoje atsispindi „visų asmenų lygybės prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus principas“, kitu atveju šį principą įvardydavo kaip „asmenų lygiateisiškumo principą“²⁰ . Pastebėdamas, kad Konstitucinis teismas savo nutarimuose tiek “visų asmenų lygybės prieš įstatymą”, tiek “asmenų lygiateisiškumo” principą naudojo kaip sinonimus, A.Abramavičius atkreipia dėmesį, jog šioje konstitucinėje nuostatoje išreikšta ne asmenų lygybė, o jų teisė turėti lygias teises, t. y. jų lygiateisiškumas. Todėl, jo manymu, sąvoka „asmenų lygiateisiškumas“ tiksliau išreiškia minėtos konstitucinės nuostatos esmę ir paskirtį.

Konstitucinis teismas, analizuodamas įstatymų atitikimą konstituciniam lygiateisiškumo principui, konstatavo, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą²¹ . Pasak Konstitucinio teismo, šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus

¹⁸ Jarašiūnas, E.. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo praktikoje, *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44); P.7

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Abramavičius, A.. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo jurisprudencijoje, *Jurisprudencija*, 2006 12(90); p. 43

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai; *Valstybės Žinios*, 1996, Nr.: 9, Publ. Nr.: 228;

savavališkai vertinti skirtingai.²² “Žmogaus prigimtinė teisė būti traktuojamam vienodai su kitais saugo žmogaus laisvės sritį, nes iš esmės žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais. Ši pamatinė žmogaus teisė garantuojama [Konstitucijos 29](#) straipsnyje.”²³ Be to lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

Minėtos nuostatos gali būti vadinamos doktrininėmis, nes jomis vadovaujantis Konstitucinis teismas ir vėliau sprendė įvairių teisės aktų atitikimą Konstitucijos 29 straipsniui. Visų asmenų lygybės principas, anot Konstitucinio teismo, reiškia ir tai, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams (visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims ar jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos. Taigi, asmenų lygybės arba vienodo traktavimo principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai. Konstitucinis asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves.²⁴

Kita vertus, Konstitucinis teismas pripažįsta, jog lygiateisiškumo principas pats savaime nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. ”Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas *inter alia* nebūtų pažeidžiamas, jei nevienodu (diferencijuotu) teisiniu reguliavimu, kuriuo nustatomi specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, susijusios su reguliuojamų santykių ypatumais, būtų siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų. Asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai”²⁵ Taigi, socialinio gyvenimo įvairovė ir pokyčiai gali lemti teisinio reguliavimo būdą ir turinį. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 55 straipsnio antrosios dalies 1 punkto, 56 straipsnio ketvirtosios dalies 1, 2 punktų ir 58 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 1997, Nr.: 67-1696

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, *Valstybės Žinios*, 1996, Nr. 114- 2643

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 54-1587

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr.75-2965.

vertinti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį²⁶ Visgi, lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.²⁷

Daugelyje tarptautinių teisės aktų, kuriuose apibrėžiama lygybė ir lygiateisiškumas, vartojama diskriminacijos sąvoka. Lygiateisiškumas apibrėžiamas kaip diskriminacijos nebuvimas: jis galimas tik tada, kai nėra diskriminavimo – nepagrįsto asmens teisių suvaržymo ar atėmimo. Diskriminacija - tai skirtingas asmenų ar situacijų vertinimas, kai tarp jų skirtumo nėra, arba vienodas vertinimas situacijų, kurios faktiškai yra skirtingos.

Demokratinėse valstybėse siekiama užtikrinti diskriminacijos eliminavimą ir efektyvų žmonių, patiriančių lygiateisiškumo pažeidimų, teisių užtikrinimą. Šioje srityje pagrindinį vaidmenį žmogaus teisių gynimo sistemoje tradiciškai atlieka teismai. Be to, Lietuvoje šioje srityje išskylančių žmogaus teisių pažeidimų gynimui yra įkurta specializuota ombudsmeno institucija – Lygių galimybių kontrolieriaus įstaiga.

LYGIŲ GALIMYBIŲ OMBUDSMENO INSTITUCIJA

“Valstybės pareiga yra ne tik įteisinti lygiateisiškumo principą bei nustatyti jo taikymo ribas, bet ir įsteigti efektyviai veikiančią nepriklausomą priežiūros mechanizmą”²⁸. Lygiateisiškumo principas tik tuomet atlieka savo paskirtį visuomenėje, kai yra įgyvendinamas, kai nei vienas asmuo nėra diskriminuojamas. Tais atvejais, kuomet asmuo patiria neteisėtą išskyrimą, jo statusas nepagrįstai skirtingai nuo kitų reglamentuojamas, kyla klausimas, ar jo lygios teisės nėra pažeidžiamos. Anot S.Vidrinskaitės: “Teisės aktuose įteisintos lygybės užtikrinimas ir gynyba realizuojama pagal Konstitucijos nuostatas ir asmuo turi galimybę pažeistą teisę ginti teisme pats arba per atstovą. Institucijas, kurios padeda ginti pažeistas žmogaus teises, susijusias su lygybe, galime išskirti kaip teisminių ir neteisminių teisių gynimo mechanizmą:

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai; *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 124 - 5643.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai; *Valstybės Žinios*, 1996, Nr. 114-2643.

²⁸ Žiobienė, E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos, *Jurisprudencija*, 2006 Nr. 12(90).; P.78

- a) įvairių instancijų teismai,
- b) lygių galimybių kontrolierius²⁹.

Įvairių instancijų ir įvairių rūšių teismų veikla nėra naujas reiškinys valstybių teisinėse sistemose, visuotinai pripažįstama, kad būtent teisminė pažeistų teisių gynība yra šiuolaikinis ir civilizuotas veiksmingas teisių gynimo būdas. Tuo tarpu lygių galimybių kontrolieriaus institucija, tarptautiniu teisiniu terminu vadinama ombudsmenu, yra gana naujas reiškinys teisinėse sistemose. Lietuvoje 1998 m. priėmus Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą atsirado poreikis ir teisinis pagrindas įsteigti Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą: įstatymo 11 straipsnis numatė, jog [”Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo](#) vykdymo priežiūrą atlieka [lygių galimybių](#) kontrolierius. [Lygių galimybių](#) kontrolieriaus darbui užtikrinti steigiama [Lygių galimybių](#) kontrolieriaus tarnyba.”³⁰ 1999 m. Lietuvos Respublikos Seimas įsteigė Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnybą ir patvirtino jos nuostatus.³¹ Taigi, savo veiklos pradžioje Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnyba buvo susikoncentravusi į lygiateisiškumo įgyvendinimą, nepaisant lyties skirtumų. Vėliau buvo priimtas Lygių galimybių įstatymas³², kuriuo tarnybos kompetencija buvo papildyta draudimo diskriminuoti dėl asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ir etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų vykdymo priežiūra, o pati įstaiga pavadinta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Lygių galimybių įstatymas, kaip ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas nurodė, kad šie subjektai privalo užtikrinti lygių galimybių įgyvendinimą: tai valstybės ir savivaldybių institucijos, švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos, visų nuosavybės formų darbdaviai (priimant į darbą, nustatant darbo sąlygas, nustatant kvalifikacijos kėlimo sąlygas, darbo užmokestį ir kt.), prekių bei paslaugų teikėjai, reklamos gamintojai bei platintojai. Tais atvejais, kuomet minėtos institucijos pažeidžia įstatymo imperatyvus dėl lygiateisiškumo užtikrinimo, asmenys, patyrę diskriminaciją, gali kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą. “Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veikla remiasi principais, kad kiekvienas žmogus turi turėti vienodas galimybes siekti mokslo, profesinio tobulėjimo, karjeros, reikštis kultūros ir meno srityje. Kiekvienas žmogus,

²⁹ Vidrinskaitė, S Asmenų lygybės principas: lygiateisiškumas ir lygios galimybės, *Jurisprudencija*, 2004, t. 56(48); p. 112

³⁰ Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, *Valstybės Žinios*. 1998, Nr.112- 3100.

³¹ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnybos nuostatų *Valstybės Žinios*. 1999 Nr. 48-1531.

³² Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas. *Valstybės Žinios*. 2003, Nr. 114-5115. *Valstybės Žinios*. 2008, Nr. 76-2998

nepriklausomai nuo jo lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, turi teisę siekti išsimokslinimo, pretenduoti dirbti mėgstamą darbą ir už jį gauti atlyginimą, kuris priklausytų nuo atlikto darbo kokybės, profesinių ir dalykinių sugebėjimų, bet ne nuo žmogui būdingų individualių bruožų. Kiekvienas žmogus, neatsižvelgiant į jį identifikuojančias savybes, turi teisę naudotis paslaugomis ar įsigyti prekes vienodomis sąlygomis su kitais visuomenės nariais.”³³ Todėl įstatymas numato, jog kiekvienas fizinis ir juridinis asmuo turi teisę pateikti Lygių galimybių kontrolieriui skundą dėl lygių teisių pažeidimo³⁴. Įprastai skundai teikiami raštu, tačiau tais atvejais, kai skundas gautas žodžiu ar telefonu arba jeigu Lygių galimybių kontrolierius nustatė lygių teisių pažeidimo požymius iš spaudos ir kitų visuomenės informavimo priemonių ar kitokių šaltinių, jis gali pradėti tyrimą savo iniciatyva. Tirdamas skundą, Lygių galimybių kontrolierius turi išsiaiškinti, ar buvo skunde minimi sprendimai ar skundžiami veiksmai; jeigu taip - kuo remiantis ir kokiomis aplinkybėmis sprendimai arba veiksmai buvo padaryti ir ar skunde minimi sprendimai arba veiksmai prieštarauja įstatymams bei kitiems teisės aktams. Tyrimo metu kontrolierius nustato, kas padarė pažeidimą, dėl kokių priežasčių (ar tikslų) tai padaryta, koks pažeidimų mastas, kaip pažeidimą padariusieji asmenys aiškina savo veiksmus ir kokie faktai ar įrodymai patvirtina padarytą teisės aktų pažeidimą.

Tais atvejais, kai Lygių galimybių kontrolierius gauna du ar daugiau skirtingų pareiškėjų skundų dėl to paties asmens ar institucijos tos pačios veikos ar to paties teisės akto, jis gali skundų tyrimą sujungti į vieną.

Literatūroje nurodoma, kad kvaziteisiminių lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų priimtų sprendimų galia gali būti įvairi: “tai gali būti teisiškai įpareigojantys sprendimai su taikoma administracine nuobauda, tai gali būti pažeidimą konstatuojantys sprendimai arba tiesiog rekomendacinio pobūdžio sprendimai”.³⁵ Lietuvos Respublikos Lygių galimybių kontrolieriui teisės aktai suteikia teisę priimti sprendimą perduoti tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai, o tais atvejais, jeigu padaromi administracinės teisės pažeidimai, kurių nagrinėjimas priskirtas Kontrolieriaus kompetencijai, nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas. Jeigu tyrimo metu nustatyti lygias teises pažeidžiantys veiksmai

³³ Gibavičiūtė, E. (red.) Žmogaus teisės Lietuvoje. 20 metų kelias. Vilnius, : Valstybės žinios, 2010. P.82

³⁴ Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 112-3100, 18 straipsnis.

³⁵ Žiobienė, E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos, *Jurisprudencija*, 2006 Nr. 12(90). P.78

ar tam tikri aktai, Kontrolierius gali kreiptis į atitinkamą asmenį ar instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą, taip pat įspėti dėl padaryto pažeidimo. Jeigu tyrimo metu nagrinėjama reklama, Kontrolierius gali laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas, uždrausti skleisti reklamą, jeigu yra pakankamai duomenų, kad paskleista ar numatoma paskleisti reklama gali būti pripažinta kurstančia tautinę, rasinę, religinę, lyčių, lytinės orientacijos, negalios, įsitikinimų, amžiaus neapykantą ir gali padaryti visuomenės interesams esminės žalos, žeminti žmogaus garbę ir orumą bei pažeisti visuomenės moralės principus, taip pat gali įpareigoti reklamos veiklos subjektus nutraukti neleidžiamą reklamą ir nustatyti šio įpareigojimo įvykdymo terminus bei sąlygas.

Įstatymu nurodoma, jog valdžios ir valdymo institucijos, įmonės, įstaigos, organizacijos, fiziniai asmenys Lygių galimybių kontrolieriaus reikalavimu privalo nedelsdami pateikti jam informaciją, dokumentus ir medžiagą, būtinus kontrolieriaus funkcijoms atlikti. Tirdamas skundą, Lygių galimybių kontrolierius turi teisę kreiptis į asmenį, kurio veiksmai nagrinėjami, ir reikalauti paaiškinimo. Tokį paaiškinimą asmuo privalo pateikti per 10 darbo dienų.

Asmenys, trukdantys Lygių galimybių kontrolieriui atlikti pareigas, atsako pagal įstatymus. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 187⁵ straipsnis numato atsakomybę už Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnų reikalavimų nevykdymą:

“Nepateikimas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnų reikalavimu informacijos, dokumentų ir medžiagos, būtinų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnų funkcijoms atlikti, atsisakymas pasiaiškinti, taip pat kitoks trukdymas įgyvendinti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnams įstatymo suteiktas teises užtraukia baudą pareigūnams, darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą pareigūnams, darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų.”³⁶

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos metinėje ataskaitoje teigiama: “Teisinės atsakomybės už diskriminacinius veiksmus įtvirtinimas drausmina visuomenės narius, verčia juos įvertinti savo neteisėtų veiksmų riziką, taip pat keičia vyraujančias netolerantiškas

³⁶ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės Žinios*. 1994, Nr. 73- 1372.

nuostatas tam tikrų socialinių grupių atžvilgiu.”³⁷ Išanalizavus ataskaitoje pateiktą informaciją, matyti, kad daugiausiai 2013 m. priimtų sprendimų buvo rekomendacinio pobūdžio sprendimai – t.y. siūlymai nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą. Tokie sprendimai atitinkamai pakeisti lygias teises pažeidžiantį aktą gali turėti plačiausią poveikį, nes teisės aktą priėmusiai institucijai ar pareigūnui panaikinus diskriminacinio pobūdžio nuostatas teisės akte, šis veiksmas turi tiesioginį poveikį daugelio galimai diskriminuojamų asmenų (ne tik tam, kuris pateikė skundą) teisėms.

Tuo atveju, kai skundžiama institucija ar pareigūnas neatsižvelgia į lygių galimybių kontrolieriaus rekomendacijas (pagal įstatymo nuostatas jos nėra privalomos, o tik rekomendacinio pobūdžio), asmuo turi teisę toliau ginti savo galimai pažeistas teises teisme, o jame remtis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlikto tyrimo metu nustatytais aplinkybėmis bei suformuluotomis rekomendacijomis. Praktika rodo, jog institucijos bei pareigūnai dažniausiai linkę į lygių galimybių kontrolieriaus rekomendacijas atsižvelgti.³⁸

Išanalizavus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos metines ataskaitas, pastebima, jog vyrauja skundai dėl diskriminacijos socialinės padėties, lyties, negalios, amžiaus, religijos, tautybės. Pastebima ir tai, jog Kontrolieriui neprireikia taikyti neigiamų sankcijų, numatytų Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekse, nes paprastai tais atvejais, kuomet skunde nurodyti faktai pasitvirtina ir yra nustatomas lygių galimybių pažeidimo faktas, institucijos bei asmenys, veikę pažeidžiant lygiateisiškumo principą, atsižvelgia į Kontrolieriaus pateiktas rekomendacijas ir ištaiso susiklosčiusią ydingą situaciją.

IŠVADOS

Žmogaus prigimtinių teisių pripažinimas yra pagrindas, kuriuo remiantis asmenys ir gali būti lygūs savo teisėmis vienas kito atžvilgiu: visiems asmenims taikomi tie patys įstatymų reikalavimai. Lygiateisiškumas pripažįstamas vienu iš pagrindinių žmogaus teisių principų. Žmogus turi prigimtine teisę būti traktuojamu vienodai ir plačiaja prasme žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais. Ši pamatinė žmogaus teisė garantuojama Lietuvos Respublikos Konstitucijos.

Lygiateisiškumo principas yra konstitucinis principas, įtvirtintas daugelio valstybių konstitucijose. Taip pat lygiateisiškumo principas įtvirtintas ir tarptautiniu lygmeniu.

³⁷ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2013 m. ataskaita, Vilnius 2014, p. 10.

³⁸ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2013 m. ataskaita, Vilnius 2014.

Tarptautiniai dokumentai lygiateisiškumą dažniausiai sieja su diskriminacijos draudimu: lygiateisiškumas yra užtikrinamas, jeigu eliminuojama bet koku pagrindu atsirandanti diskriminacija.

Lietuva, įtvirtindama lygiateisiškumą konstituciniame lygmenyje, nėra unikali, atitinka vyraujančią šiuolaikinę konstitucinę doktriną ir tarptautinę žmogaus teisių paradigmą. Lygiateisiškumo principas yra tiesiogiai įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnyje, o taip pat atskiri lygiateisiškumo aspektai įtvirtinti ir kitose Konstitucijos nuostatose, numatant kiekvieno Lietuvos piliečio teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą, lygią rinkimų teisę ir kt. Konstitucinėmis nuostatomis nesiekama suniveliuoti, sulyginti asmenų, laikyti juos vienodais, bet, pripažįstant kiekvieno asmens savitumą, įtvirtinti teisę turėti lygias teises.

Atlikus Konstitucinio teismo nutarimų analizę, daroma išvada, jog lygiateisiškumo principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai. Be to lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Pagal lygiateisiškumo principą, atitinkamos rūšies visuomeninių santykių subjektams (visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims ar jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos.

Konstitucinis teismas nemato prieštaravimo tarp lygiateisiškumo principo ir skirtingo teisinio reguliavimo, nes lygiateisiškumo principas pats savaime nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu.

Socialinio gyvenimo įvairovė ir pokyčiai gali lemti teisinio reguliavimo būdą ir turinį. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai vertinti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį. Asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai.

Lietuvoje asmens teisės dėl lygiateisiškumo pažeidimo, gina teismai ir specializuota ombudsmeno institucija. 1999 m. įsteigta kaip Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, vėliau, praplėtus kompetenciją, 2003 m. įstaiga buvo pervadinta ir tapo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Lygių galimybių kontrolierius tiria skundus dėl diskriminacijos dėl lyties, asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ir etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Įstatymas įpareigojo šiuos subjektus užtikrinti lygių

galimybių įgyvendinimą: Valstybės ir savivaldybių institucijos, švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos, visų nuosavybės formų darbdaviai (priimant į darbą, nustatant darbo sąlygas, nustatant kvalifikacijos kėlimo sąlygas, darbo užmokestį ir kt.), prekių bei paslaugų teikėjai, reklamos gamintojai bei platintojai. Tais atvejais, kuomet minėtos institucijos pažeidžia įstatymo imperatyvus dėl lygiateisiškumo užtikrinimo, asmenys, patyrę diskriminaciją, gali kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą. Jeigu lygių galimybių kontrolierius nustatė lygių teisių pažeidimo požymius iš spaudos ir kitų visuomenės informavimo priemonių ar kitokių šaltinių, jis gali pradėti tyrimą savo iniciatyva. Tais atvejais, kuomet yra nustatomas diskriminacijos faktas, Kontrolierius teikia rekomendaciją, kaip ištaisyti susiklosčiusią ydingą praktiką ir atstatyti pažeistas asmens teises. Tuo atveju, kai skundžiama institucija ar pareigūnas neatsižvelgia į lygių galimybių kontrolieriaus rekomendacijas, asmuo turi teisę toliau ginti savo galimai pažeistas teises teisme, o jame remtis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlikto tyrimo metu nustatytais aplinkybėmis bei suformuluotomis rekomendacijomis.

LITERATŪRA

1. Abramavičius, A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo jurisprudencijoje, *Jurisprudencija*, 2006 Nr. 12(90).
2. Andriulienė, A. et. Al. E, Baltutytė, T. Birmontienė, S. Vidrinskaitė, D. Žilinskas, E. Žiobienė, *Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje*. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2004.
3. E. Jarašiūnas, E.. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo praktikoje, *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44).
4. E. Žiobienė, E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos, *Jurisprudencija*, 2006 12(90).
5. Estijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>>
6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
7. Gibavičiūtė, E. (red.) *Žmogaus teisės Lietuvoje. 20 metų kelias*. Vilnius, : Valstybės žinios, 2010.
8. Jovaišas, K. (red.) *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*, ats. Redaktorius K. Jovaišas, Vilnius: Teisės institutas, 2000.
9. Jungtinių Amerikos Valstijų konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.usconstitution.net/const.pdf>>
10. Latvijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>>
11. Lenkijos Respublikos konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>>
12. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės Žinios*, 1994, Nr.: 73-1372.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 31-953.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 75-2965.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 1996-228.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 55 straipsnio antrosios dalies 1 punkto, 56 straipsnio ketvirtosios dalies 1, 2 punktų ir 58 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 1997, Nr. 67-1696.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 1996-2643.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 2000, Nr.: 54-1587.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai. *Valstybės Žinios*. 2003, Nr. 124- 5643.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės Žinios*. 1996, Nr. 114- 2643.
21. Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas. *Valstybės Žinios*. 2003, Nr. 114-5115. *Valstybės Žinios*. 2008, Nr. 76- 2998.
22. Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. *Valstybės Žinios*. 1998 Nr. 112-3100.
23. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnybos nuostatų *Valstybės Žinios*. 1999, Nr. 48- 1531.
24. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2013 m. ataskaita, Vilnius 2014
25. Prancūzijos Respublikos Konstitucija, [interactive] [accessed 2014 10 16] http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_juillet2008.pdf
26. S.Vidrinskaitė, S.. Asmenų lygybės principas: lygiateisiškumas ir lygios galimybės, *Jurisprudencija*, 2004, t. 56(48).
27. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 77 - 3288.
28. Vaišvila, A., *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
29. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
30. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis įstatymas, [interactive] [accessed 2014 10 16] <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
31. Žmogaus teisės Lietuvoje. 20 metų kelias. Sudarytoja E.Gibavičiūtė, Vilnius: Valstybės žinios 2010.

CONSTITUTIONAL PRINCIPLE OF EQUALITY: CONCEPT AND INSTITUTIONAL SYSTEM OF PROTECTION OF EQUALITY IN LITHUANIA

Birutė Pranevičienė*
Mykolas Romeris university

Summary

The article presents the concept of constitutional principle of equality, reveals the content of this concept and the analysis of international and national laws relating to equality of rights and the prohibition of discrimination. Equal rights is an universal principle enshrined not only in Lithuania, but also in the constitutions of various countries and international law. Equality is a fundamental constitutional principle, which must direct the laws and their application, and the administration of justice. In addition, the principle of equality applies not only to individuals but also to legal persons.

Individuals face discrimination when different people or situations, where there is no difference between them, are interpreted in different way; or the same situations, which are actually different, are interpreted in the same way. In such cases, the principle of equality is infringed. Democratic states seek to ensure the elimination of discrimination and to create effective protection system of people suffering from discrimination. Traditionally, the mission of protecting human rights from discrimination perform courts. In addition, Lithuania has established a specialized institution - The Office of Equal Opportunities Ombudsman. The article presents the possibility of legal protection of equal rights in Lithuania and the competence of the Equal Opportunities Ombudsman.

Keywords: equality, non-discrimination, human rights, the Equal Opportunities Ombudsman

Birutė Pranevičienė*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, konstitucinė teisė, žmogaus teisės, aplinkos teisė.

Birutė Pranevičienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Law, professor. Research interests: administrative law, constitutional law, human rights, environmental law.